

**Zespół Szkół im. Lotników Polskich
w Płocicznie-Tartak**

**Przedmiotowy system oceniania
z geografii
dla klasy III Gimnazjum**

I. Podstawa prawna do opracowania Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozporządzenie MEN z dnia 30.04.2007 (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.
2. Rozporządzenie MEN z dnia 30. 04. 2013 r. (Dz. U. 2013 poz. 532) w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
3. Wewnątrzszkolny System Oceniania
4. Podstawa Programowa.

II. Szczegółowe cele Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozpoznanie przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań programowych.
2. Wspieranie rozwoju ucznia przez diagnozowanie jego osiągnięć w odniesieniu do wymagań edukacyjnych przewidzianych w programie nauczania.
3. Informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i zachowaniu oraz postępach w tym zakresie.
4. Pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju.
5. Motywowanie ucznia do dalszej, systematycznej pracy i postępów w nauce.
6. Dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce i specjalnych uzdolnieniach ucznia.
7. Wykorzystywanie osiągnięć uczniów do planowania pracy dydaktycznej nauczyciela.

III. Formy aktywności uczniów, które podlegają ocenie

1. Aktywność na lekcji.
2. Prace pisemne między innymi: kartkówki, sprawdziany, prace klasowe.
3. Odpowiedzi ustne.
4. Prace domowe.
5. Udział w konkursach.
6. Projekty grupowe.

IV. Sprawdzanie osiągnięć uczniów

1. Prace klasowe

- 1) Praca klasowa przeprowadzana jest po zakończeniu działu i jest dla ucznia obowiązkowa;
- 2) Każda praca klasowa poprzedzona jest zapowiedzią ustną na tydzień przed i udokumentowanym wpisem w dzienniku;
- 3) Czas trwania pracy klasowej – jedna godzina lekcyjna;
- 4) Ocenę niedostateczną z pracy klasowej uczeń może poprawić pisemnie w terminie do 14 dni;
- 5) Każdą pracę klasową można poprawić tylko raz;
- 6) Jeżeli uczeń opuścił pracę klasową, jest zobowiązany do napisania jej w terminie do 14 dni od dnia powrotu do szkoły.

2. Sprawdziany

- 1) Sprawdzian obejmuje mniejszą partię materiału niż dział programowy;
- 2) Sprawdzian jest poprzedzony zapowiedzią ustną na dwa dni przed jego przeprowadzeniem;
- 3) Czas trwania sprawdzianu - do 30 minut;

3. Kartkówki

- 1) Kartkówki obejmują bieżące i podstawowe wiadomości z max trzech ostatnich lekcji;
- 2) Czas trwania kartkówek od 10 do 15 minut;
- 3) Kartkówka może być (ale nie musi być) poprzedzona zapowiedzią ustną.

4. Odpowiedzi ustne

- 1) Termin odpowiedzi nie jest podawany do wiadomości ucznia;
- 2) Uczeń ma czas na zastanowienie się, a jego odpowiedź trwa do 15 minut;
- 3) Dodatkowe pytania naprowadzające mogą skutkować obniżeniem oceny;
- 4) Ocenie ustnej podlega:
 - zawartość rzeczowa, czy odpowiedź jest na temat (jasna, konkretna);
 - w jakim stopniu uczeń potrafi posługiwać się językiem związanym z przedmiotem;
 - znajomość poznanych reguł i umiejętność ich stosowania.

5. Prace domowe

- 1) Prace domowe są obowiązkowe, służą utrwaleniu wiedzy i umiejętności ucznia bądź stanowią przygotowanie do nowej lekcji;
- 2) Dla uczniów zdolnych mogą być zadawane dodatkowe zadania nadobowiązkowe o podwyższonym stopniu trudności, które mają wpływ na wystawienie końcoworocznej oceny.

6. Praca w grupach
 - 1) Uczniowie mogą otrzymać ocenę za efektywną pracę w grupach lub zespołach;
 - 2) Grupa uczniów za wspólnie wykonaną pracę otrzymuje taką samą ocenę;
 - 3) W przypadku niezaangażowania się ucznia w pracę grupy, uczeń otrzymuje ocenę adekwatną do jego wkładu.
7. Konkursy przedmiotowe
 - 1) Za udział w I etapie konkursu przedmiotowego i lokatę w pierwszej trójce, uczeń otrzymuje ocenę cząstkową – celującą;
 - 2) Za zakwalifikowanie się do II etapu konkursu uczeń może otrzymać ocenę cząstkową celującą;
 - 3) Laureat konkursu przedmiotowego o zasięgu wojewódzkim lub ponadwojewódzkim otrzymuje celującą roczną ocenę klasyfikacyjną.
8. W przypadku nieobecności nauczyciela w dniu zapowiedzianego sprawdzianu lub pracy klasowej należy ponownie uzgodnić z klasą termin, przy czym nie obowiązuje jednogodniowe wyprzedzenie.
9. Sprawdzone, ocenione i opatrzone komentarzem prace pisemne uczniowie otrzymują do wglądu w ciągu dwóch tygodni od daty ich napisania. Termin udostępnienia prac może ulec przesunięciu ze względu na nieobecność nauczyciela, zmianę planu zajęć klasy lub okres ferii szkolnych.
10. Uczeń może przystąpić tylko raz do poprawy/zaliczenia w terminie dwóch tygodni od otrzymania informacji o ustalonej ocenie lub powrotu do szkoły (w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych, wynikających z absencji nauczyciela lub ucznia, termin może ulec zmianie) w dzienniku lekcyjnym obok ustalonej oceny z prac pisemnych wpisuje się ocenę z poprawy, przy czym obie oceny brane są pod uwagę przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej.
11. Brak pracy domowej, brak zeszytu przedmiotowego lub zeszytu ćwiczeń może być podstawą do ustalenia bieżącej oceny niedostatecznej.
12. Za wykonanie dodatkowych prac nauczyciel może wystawić bieżącą ocenę: celującą, bardzo dobrą lub dobrą, ale nie niższą
13. Uczeń, który podczas prac pisemnych, korzysta ze źródeł nieustalonych przez nauczyciela otrzymuje 0 punktów i traci możliwość poprawy tej pracy.
14. Uczeń ma prawo być nieprzygotowanym do zajęć dwa razy w ciągu semestru:
 - 1) wskutek wypadków losowych;
 - 2) z powodu choroby trwającej dłużej niż 5 dni;
 - 3) po powrocie z sanatorium, szpitala lub uzdrowiska.

15. Używa się umownych symboli, które mają na celu danie szansy na poprawę i uzupełnienie braków lub oznaczają nieobecność na sprawdzianie, kartkówce, pracy klasowej czy nieprzygotowanie do lekcji lub informują o różnorodnej aktywności ucznia:

- 1) znak „·”, oznacza nieprzygotowanie ucznia do zajęć;
- 2) znak „-”, oznacza każdy brak uczniowskiego wyposażenia (zeszytów, książek, ćwiczeń, przyborów) oraz prac domowych;
- 3) trzy minusy są podstawą do wystawienia oceny niedostatecznej;
- 4) znak „+” oznacza aktywność ucznia na lekcji;
- 5) trzy plusy są podstawą do wystawienia oceny bardzo dobrej.

16. Kartkówki, prace klasowe, sprawdziany, karty pracy i wszelkie prace, które można ocenić punktowo są oceniane według zasady:

- 0 % - 35% - ocena niedostateczna
- 36% - 50% - ocena dopuszczająca
- 51% - 75% - ocena dostateczna
- 76% - 90% - ocena dobra
- 91% - 97% - ocena bardzo dobra
- 98% - 100% - ocena celująca.

V. Kryteria oceniania

1. **Stopień celujący** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) posiada wiedzę i umiejętności w pełnym zakresie wymagań określonych programem nauczania przedmiotu w danej klasie;
- 2) samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia;
- 3) łączy wiedzę z różnych przedmiotów;
- 4) jego dodatkowa wiedza pochodzi z różnych źródeł i jest owocem samodzielnych poszukiwań i przemyśleń;
- 5) samodzielnie rozwiązuje konkretne problemy zarówno w czasie lekcji, jak i w pracy pozalekcyjnej;
- 6) biegle wykorzystuje zdobytą wiedzę i umiejętności w rozwiązywaniu nietypowych, złożonych problemów teoretycznych lub angażuje się w projekty naukowe proponowane przez nauczyciela danego przedmiotu;
- 7) (fakultatywnie) bierze aktywny udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) kwalifikuje się do finałów na szczeblu wojewódzkim (regionalnym) albo krajowym lub posiada inne porównywalne osiągnięcia;
- 9) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

2. **Stopień bardzo dobry** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące pełny zakres wiedzy i umiejętności określony programem nauczania danej klasy i potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach;
- 2) posiada wiedzę pozwalającą na samodzielne jej wykorzystanie w różnych sytuacjach;
- 3) wykorzystuje różne źródła wiedzy oraz łączy wiedzę z pokrewnych przedmiotów;
- 4) rozumie treść poleceń do zadań i ćwiczeń, stawia hipotezy, uzasadnia tezy;
- 5) potrafi wykonać zaplanowane ćwiczenie, umie w oparciu o jego wynik wyciągać wnioski;
- 6) wykonuje zadania dodatkowe o znacznym stopniu trudności;
- 7) (fakultatywnie) bierze udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

3. **Stopień dobry** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące treści istotne w strukturze przedmiotu;

- 2) w zakresie wiedzy ma niewielkie braki, używa terminologii właściwej dla danej dziedziny wiedzy (definicje, fakty, pojęcia);
- 3) potrafi korzystać ze wszystkich poznanych w czasie lekcji źródeł informacji;
- 4) w oparciu o dane formułuje wnioski, podsumowuje zebrane informacje;
- 5) inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązać zadania o pewnym stopniu trudności i rozwiązuje niektóre zadania dodatkowe;
- 6) potrafi wykorzystać wiedzę w sytuacjach typowych;
- 7) pracuje systematycznie i wykazuje aktywną postawę w czasie zajęć.

4. **Stopień dostateczny** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania podstawowe w zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania w danej klasie;
- 2) wiedza ucznia jest fragmentaryczna, ale opanował podstawowe fakty i pojęcia pozwalające mu na rozumienie najważniejszych zagadnień;
- 3) potrafi skorzystać z podstawowych źródeł informacji lub samodzielnie wykonać proste zadania;
- 4) wyrywkowo stosuje wiedzę w sytuacjach typowych;
- 5) umie korzystać z wzorów i schematów;
- 6) próbuje w oparciu o dane sformułować wnioski, podsumować zebrane informacje;
- 7) w miarę swoich możliwości podejmuje aktywność na zajęciach.

5. **Stopień dopuszczający** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania niezbędne w dalszym uczeniu się danego przedmiotu oraz potrzebne w życiu;
- 2) ma duże braki w wiedzy, które jednak może uzupełnić w dłuższym okresie czasu;
- 3) postawa ucznia na zajęciach jest bierna, ale odpowiednio motywowany jest w stanie wykonywać proste zadania, wymagające podstawowych umiejętności, które umożliwiają edukację na następnym etapie;
- 4) korzysta z pomocy w nauce oferowanej mu przez szkołę.

6. **Stopień niedostateczny** – otrzymuje uczeń, który:

- 1) nie opanował wiedzy niezbędnej w dalszym uczeniu się danego przedmiotu;
- 2) braki w zakresie podstawowej wiedzy są tak duże, że nie roszą nadziei na ich uzupełnienie i uniemożliwiają kontynuację nauki w klasie programowo wyższej;
- 3) nie potrafi wykonać prostych poleceń, wymagających zastosowania podstawowych umiejętności określonych programem nauczania danej klasy;

- 4) swą postawą okazuje niechęć do nauki lub jest bierny pomimo działań wspomagających i zapobiegawczych stosowanych przez nauczyciela, nie korzysta z pomocy w nauce oferowanej przez szkołę.

VI. Sposoby postępowania z uczniami o specyficznych trudnościach w nauce

1. Wobec uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych na podstawie opinii lub orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne do możliwości uczniów.
2. W zależności od stwierdzonych dysfunkcji wymagania edukacyjne dopasowane są do możliwości edukacyjnych ucznia na podstawie opinii poradni, zaleceń pedagoga szkolnego oraz obserwacji własnej ucznia.
3. Zakres wymagań każdorazowo jest dostosowywany do możliwości ucznia.
4. W stosunku do wszystkich uczniów posiadających dysfunkcje zastosowane zostaną zasady wzmacniania poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, motywowania do pracy i doceniania małych sukcesów.
5. Dokument zawierający szczegółowe metody, formy i sposoby pracy z uczniem posiadającym opinię/orzeczenie znajduje się w teczce wychowawcy klasy.

VII. Dokumentowanie osiągnięć uczniów

1. Podstawą dokumentowania osiągnięć ucznia są oceny wpisywane do dziennika, przy czym oceny z prac klasowych, sprawdzianów semestralnych, rocznych wpisywane są kolorem czerwonym.
2. Nauczyciel ma obowiązek przechowywania prac pisemnych przez 1 rok.
3. Prace klasowe są udostępniane rodzicom do wglądu w obecności nauczyciela.
4. Analizę osiągnięć uczniów nauczyciel przeprowadza na lekcji przy wystawianiu ocen semestralnych i końcoworocznych. Analiza ta służyć ma ukierunkowaniu pracy ucznia i jego motywowaniu do dalszej nauki.

VIII. Sposób informowania rodziców i uczniów o postępach i osiągnięciach

1. Informacji o ocenach bieżących i klasyfikacyjnych udziela rodzicom wychowawca klasy, a w uzasadnionych przypadkach inny nauczyciel uczący ucznia.
2. Wychowawca klasy na pierwszym w roku szkolnym zebraniu z rodzicami przedstawia harmonogram zebrań na bieżący rok szkolny oraz informuje rodziców o obowiązku uczestniczenia w w/w zebraniach.
3. Powiadomianie rodziców o osiągnięciach ich dzieci odbywa się poprzez:
 - 1) zebrania ogólne z rodzicami (wywiadówki);
 - 2) konsultacje indywidualne z nauczycielem w czasie zebrań ogólnych;
 - 3) rozmowy indywidualne z rodzicami;
 - 4) wpisanie uwagi do zeszytu ucznia;
 - 5) pisemne poinformowanie o szczególnych osiągnięciach ucznia;
 - 6) listy pochwalne dla rodziców;
 - 7) kontakt listowny lub telefoniczny;
 - 8) pisemne poinformowanie o przewidywanych ocenach niedostatecznych;
 - 9) ustna informacja o poziomie umiejętności i brakach;
 - 10) prezentacja osiągnięć dzieci – apel, gazetka szkolna, strona internetowa;
 - 11) świadectwo szkolne.

IX. Warunki i tryb uzyskiwania wyższej niż przewidywana roczna ocena klasyfikacyjna

1. Rodzice ucznia (prawni opiekunowie) mają prawo wnioskować w formie pisemnej do nauczyciela o podwyższenie oceny ucznia o jeden stopień z obowiązkowych lub dodatkowych zajęć edukacyjnych w terminie nie dłuższym niż 7 dni od otrzymania informacji o przewidywanych rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych.
2. Wniosek składa się w sekretariacie szkoły.
3. Z wnioskiem o podwyższenie oceny mogą wystąpić rodzice (prawni opiekunowie) jeśli uczeń spełnia następujące warunki:
 - 1) ma wysoką frekwencję (co najmniej 90%) na zajęciach szkolnych, w szczególności na zajęciach, z których wnioskuje o podwyższenie oceny;
 - 2) ma usprawiedliwione wszystkie godziny;

- 3) jest obecny na wszystkich zapowiedzianych formach sprawdzenia wiedzy i umiejętności bądź w przypadku usprawiedliwionej nieobecności zaliczył materiał objęty kontrolą zgodnie z obowiązującym trybem;
 - 4) brał udział i osiągał sukcesy w olimpiadach, konkursach, zawodach lub turniejach z tego przedmiotu, z którego wnioskuje o podwyższenie oceny (dotyczy wnioskowania o ocenę najwyższą);
 - 5) zaistniały inne ważne okoliczności umożliwiające uzyskanie oceny wyższej niż przewidywana przez nauczyciela.
4. Jeżeli uczeń nie spełnia powyższych warunków, wniosek będzie rozpatrzony negatywnie.
 5. Wniosek rodziców (prawnych opiekunów) ucznia musi zawierać uzasadnienie. Wnioski bez uzasadnienia nie będą rozpatrywane.
 6. We wniosku rodzice (prawni opiekunowie) ucznia określają ocenę, o jaką uczeń się ubiega.
 7. W przypadku uznania zasadności wniosku, wnioskujący o podwyższenie oceny rocznej przystępuje do wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę z materiału określonego przez nauczyciela, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od złożenia wniosku. Egzamin nie może odbyć się później niż na tydzień przed posiedzeniem rady pedagogicznej w sprawie klasyfikacji rocznej.
 8. Podczas wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę obowiązują wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, zgodnie z wymaganiami określonymi w podstawie programowej tych zajęć, a także uwzględniają kryteria na poszczególne oceny (od 1 do 6).
 9. Pisemny egzamin podwyższający ocenę przeprowadza i ocenia nauczyciel przedmiotu, ustaloną ocenę w wyniku egzaminu potwierdza drugi nauczyciel tego samego lub pokrewnego przedmiotu, a w szczególnych okolicznościach dyrektor szkoły.
 10. Protokół przechowuje się w teczce, w dokumentacji wychowawcy.
 11. Roczna ocena klasyfikacyjna z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych ustalona w wyniku egzaminu podwyższającego ocenę może być niższa niż przewidywana, jeśli wynik egzaminu podwyższającego ocenę wykaże, że uczeń nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej danego przedmiotu. Ocena z egzaminu podwyższającego ocenę jest brana pod uwagę przy wystawianiu oceny rocznej.

X. Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

Dział programu	Lp.	Temat lekcji	ocena				
			dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Położenie oraz środowisko przyrodnicze Polski	1.	Położenie i granice Polski	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazuje Polskę na ogólnogeograficznej mapie Europy wymienia nazwy państw sąsiadujących z Polską i wskazuje te państwa na mapie ogólnogeograficznej wymienia cechy położenia Polski wymienia zalety położenia Polski wymienia korzyści wynikające z nadmorskiego położenia Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map położenie Polski na świecie i w Europie wymienia nazwy skrajnych punktów Polski i wskazuje je na mapie opisuje przebieg granicy lądowej Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej opisuje granicę morską na mapie ogólnogeograficznej 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie fizycznogeograficzne, polityczne i matematyczne Polski korzystając z mapy Polski, mapy Europy i mapy świata opisuje położenie własnego regionu na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski opisuje wody wewnętrzne, morze terytorialne oraz wyłączną strefę ekonomiczną na podstawie schematu i mapy ogólnogeograficznej Polski opisuje granice Polski na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski i danych statystycznych 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależności między miejscowym czasem słonecznym a czasem strefowym i urzędowym w Polsce na podstawie mapy stref czasowych określa położenie matematyczne Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej oblicza rozciągłość równoleżnikową i południkową Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej oblicza różnicę czasu słonecznego między skrajnymi punktami Polski 	<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia położenie Polski w Europie i na świecie wykazuje korzyści wynikające z położenia Polski

2.	Budowa geologiczna Polski	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy głównych jednostek tektonicznych Polski i wskazuje je na mapie geologicznej wymienia nazwy er, w których wystąpiły ruchy górotwórcze wymienia nazwy górotworów kaledońskich, hercyńskich i alpejskich oraz wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia geologiczne na terenie Polski opisuje proces powstania węgla kamiennego 	<ul style="list-style-type: none"> przyporządkowuje nazwy pasm górskich do nazw orogenez, w których te góry powstawały rozpoznaje rodzaje węgla i charakteryzuje warunki, w których powstawał węgiel kamienny 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje główne jednostki tektoniczne Polski wykazuje związki między budową geologiczną a dziejami geologicznymi 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje uwarunkowania powstawania gór w Polsce
3.	Zlodowacenia na obszarze Polski	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy zlodowaceń i wskazuje ich zasięg na mapie Polski rozpoznaje górskie formy polodowcowe na schematach 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje formy polodowcowe na schematach i wskazuje obszary ich występowania na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> omawia uwarunkowania zlodowaceń w Polsce opisuje warunki powstania form polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia genezę form polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje i porównuje cechy krajobrazu peryglacjalnego i młodoglacjalnego
4.	Ukształtowanie powierzchni	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski wymienia cechy rzeźby powierzchni Polski wymienia nazwy punktów najwyżej i najniżej położonych w Polsce i wskazuje te punkty na mapie rozdzieli przedstawione na ilustracjach formy rzeźby terenu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia cechy rzeźby powierzchni Polski na podstawie mapy hipsometrycznej Polski wymienia nazwy pasów ukształtowania powierzchni i wskazuje je na mapie Polski charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni w Polsce odczytuje na mapie hipsometrycznej wysokości względne i bezwzględne wymienia nazwy regionów geograficznych w poszczególnych pasach ukształtowania powierzchni i wskazuje te regiony na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie krzywej hipsograficznej udział nizin, wyżyn i gór w powierzchni Polski charakteryzuje na podstawie mapy hipsometrycznej cechy rzeźby powierzchni Polski oblicza różnice wysokości bezwzględnej, korzystając z mapy hipsometrycznej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje pasowość ukształtowania powierzchni Polski wyjaśnia wpływ przeszłości geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski wyjaśnia wpływ współczesnych procesów geologicznych na ukształtowanie powierzchni Polski wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje cechy oraz genezę rzeźby terenu poszczególnych pasów ukształtowania powierzchni Polski
5.	Skąły i surowce mineralne	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy skał występujących w Polsce klasyfikuje surowce mineralne ze względu na ich gospodarcze wykorzystanie wymienia przykłady wykorzystania surowców mineralnych i skał w różnych dziedzinach życia człowieka wymienia nazwy skał i surowców mineralnych występujących 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje na podstawie fotografii lub okazów główne rodzaje skał występujących w regionie i w Polsce wskazuje na mapie Polski obszary występowania surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie skał powierzchniowych opisuje na podstawie mapy tematycznej rozmieszczenie surowców mineralnych klasyfikuje skały występujące w Polsce ze względu na ich pochodzenie wykazuje znaczenie gospodarcze surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje i ocenia na podstawie danych statystycznych zasoby surowców mineralnych w Polsce analizuje wpływ wydobycia surowców mineralnych na środowisko 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między budową geologiczną a występowaniem surowców mineralnych

6.	Klimat Polski	<p>w regionie swojego zamieszkania</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia geograficzne czynniki wpływające na klimat Polski wymienia nazwy mas powietrza napływających nad Polskę odczytuje informacje przedstawione na klimatogramach wymienia nazwy mas termicznych pór roku w Polsce wymienia nazwy wiatrów lokalnych i miejsce ich występowania 	<ul style="list-style-type: none"> odczytuje na mapach klimatycznych Polski przestrzenny rozkład temperatury powietrza i opadów atmosferycznych opisuje cechy klimatu Polski oraz swojego regionu opisuje cechy klimatu przejściowego odczytuje z mapy długość okresu wegetacyjnego kreśli klimatogramy na podstawie danych liczbowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ czynników geograficznych na cechy klimatu Polski analizuje przebieg izoterm lipca i stycznia na mapach klimatycznych Polski opisuje pogodę kształtowaną przez poszczególne masy powietrza napływające nad Polskę wyjaśnia występowanie w Polsce termicznych pór roku wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego w górach i bryzy morskiej nad Bałtykiem opisuje zagrożenia wynikające ze zmian klimatu w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek między geograficznymi czynnikami kształtującymi klimat a cechami klimatu Polski wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania temperatury powietrza oraz opadów atmosferycznych w Polsce wykazuje wpływ mas powietrza napływających nad obszar Polski na kształtowanie się pogody wykazuje przejściowość klimatyczną Polski wyjaśnia przyczyny zróżnicowania przestrzennego długości okresu wegetacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje klimat Polski z klimatem innych krajów Europy
7.	Wody powierzchniowe i podziemne Polski	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje wody występujące w Polsce wymienia nazwy głównych rzek oraz ich dopływów i opisuje ich rozmieszczenie na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy wód występujących we własnym regionie porównuje powierzchnie i głębokości wybranych jezior klasyfikuje wody podziemne opisuje gospodarcze wykorzystanie wód podziemnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje rozmieszczenie kanałów na podstawie mapy ogólnogeograficznej wymienia nazwy głównych kanałów i wskazuje te kanały na mapie Polski wymienia nazwy wybranych jezior i wskazuje te jeziora na mapie Polski wyróżnia typy genetyczne jezior Polski opisuje rozmieszczenie rejonów eksploatacji i wykorzystanie gospodarcze wód podziemnych opisuje wody powierzchniowe swojego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy sieci rzecznej w Polsce opisuje genezę mis jeziornych występujących w Polsce opisuje funkcje sztucznych jezior zaporowych wyjaśnia znaczenie gospodarcze wód powierzchniowych wykazuje znaczenie wód leczniczych przedstawia sposoby wykorzystania wód podziemnych opisuje rozmieszczenie rejonów eksploatacji i wykorzystanie wód mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje asymetrię dorzecza Wisły i Odry i wyjaśnia przyczyny jej powstania wykazuje znaczenie gospodarcze kanałów ocenia stopień i sposoby wykorzystania wód powierzchniowych i podziemnych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związki między budową geologiczną, rzeźbą powierzchni, klimatem i stosunkami wodnymi w Polsce
8.	Morze Bałtyckie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy największych zatok, wysp, cieśnin oraz głębi Morza Bałtyckiego i wskazuje je na mapie wymienia na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy geograficzne Morza Bałtyckiego przedstawia właściwości fizyczne wód Bałtyku omawia znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Europy położenie Morza Bałtyckiego omawia główne cechy położenia Morza Bałtyckiego opisuje rozmieszczenie największych jego zatok, wysp, cieśnin oraz głębi na podstawie mapy ogólnogeograficznej przedstawia główne cechy 	<ul style="list-style-type: none"> omawia genezę Morza Bałtyckiego omawia cechy fizyczne wód Morza Bałtyckiego wyjaśnia przyczyny degradacji wód Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zróżnicowanie zasolenia i temperatury wody Bałtyku wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje sposoby ochrony wód Bałtyku

			<p>środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia przyczyny zanieczyszczenia Bałtyku 				
	9.	Gleby w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki glebotwórcze klasyfikuje gleby w Polsce wymienia nazwy gleb występujących we własnym regionie wyjaśnia znaczenie gospodarcze gleb 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje za pomocą mapy gleb rozmieszczenie głównych typów genetycznych gleb w Polsce rozdziela typy gleb ze względu na ich żyzność opisuje gleby w regionie zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje typy genetyczne gleb występujących w Polsce opisuje cechy gleb występujących w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny degradacji gleb i wymienia sposoby jej zapobiegania ocenia wartość użytkową gleb w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje profile glebowe
	10.	Roślinność i świat zwierzęcy	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy formacji roślinnych występujących w Polsce rozpoznaje typy zbiorowisk roślinnych w Polsce rozpoznaje wybrane gatunki roślin i zwierząt przedstawione na fotografiach 	<ul style="list-style-type: none"> określa na podstawie diagramu skład gatunkowy lasów w Polsce opisuje na podstawie mapy rozmieszczenie kompleksów leśnych w Polsce opisuje funkcje lasów w Polsce opisuje świat roślin i zwierząt w Polsce i swoim regionie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależności między klimatem a szatą roślinną opisuje zasięg lasów na terenie Polski na podstawie mapy tematycznej porównuje zbiorowiska leśne na obszarach nizinnych i w górach charakteryzuje na podstawie schematu typy zbiorowisk leśnych w zależności od podłoża 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia lesistość Polski na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależności między składem gatunkowym lasów a warunkami klimatycznymi i glebowymi
Obszar, ludność i urbanizacja w Polsce	11.	Od gminy po województwo	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „powiat grodzki”, „powiat ziemski”, „gmina”, „województwo”, „prezydent”, „burmistrz”, „starosta”, „wójt” wymienia nazwy województw oraz ich stolice i wskazuje je na mapie administracyjnej Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje podział administracyjny Polski wymienia zadania poszczególnych szczebli administracji samorządowej 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia trójstopniowy podział władz administracyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje kompetencje poszczególnych szczebli administracji samorządowej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje znaczenie podziału administracyjnego
	12.	Ilu nas jest?	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „demografia”, „przyrost naturalny”, „przyrost rzeczywisty”, „średnia długość życia”, „struktura wiekowa społeczeństwa” wymienia czynniki wpływające na zmiany liczby ludności w Polsce wymienia nazwy regionów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym w Polsce wymienia czynniki wpływające na niską wartość przyrostu naturalnego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany liczby ludności Polski po 1946 roku opisuje czynniki wpływające na zmiany liczby ludności w Polsce porównuje na podstawie danych liczbowych długość życia w Polsce z długością życia w innych krajach opisuje strukturę płci i wieku na podstawie danych statystycznych oraz piramidy płci i wieku ludności Polski odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zmiany przyrostu naturalnego w Polsce od zakończenia II wojny światowej do dziś na podstawie danych statystycznych wykazuje przyczyny i skutki spadku przyrostu naturalnego w ostatnich latach porównuje na podstawie danych statystycznych współczynnik przyrostu naturalnego w miastach i wsiach Polski analizuje piramidę płci i wieku ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje skutki ujemnego przyrostu naturalnego w Polsce analizuje okresy wyżu i niżu demograficznego w Polsce oraz formułuje wnioski oblicza współczynniki przyrostu naturalnego i rzeczywistego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> prognozuje zmiany liczby ludności w Polsce
	13.	Rozmieszczenie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki wpływające na 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje gęstość zaludnienia 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny i skutki dużej

	ludności w Polsce	<p>„gęstość zaludnienia”</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy obszarów o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia i wskazuje te obszary na mapie Polski omawia średnią gęstość zaludnienia w swoim regionie wymienia atrakcje i bariery osadnicze w Polsce 	<p>rozmieszczenie ludności w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map gęstości zaludnienia różnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie 	<p>w swoim regionie z gęstością zaludnienia innych regionów Polski</p> <ul style="list-style-type: none"> porównuje czynniki decydujące o rozwoju osadnictwa dawniej i współcześnie 	<p>map gęstości zaludnienia zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice, uwzględniając czynniki przyrodnicze, historyczne i społeczno-ekonomiczne</p> <ul style="list-style-type: none"> ocenia atrakcje i bariery osadnicze w Polsce 	<p>lub małej gęstości zaludnienia w wybranym regionie Polski</p>
14.	Wewnętrzne i zagraniczne migracje Polaków	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminu „migracja” wyjaśnia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce opisuje przyczyny migracji poszczególnych grup ludności w Polsce wymienia przyczyny rozwoju terenów podmiejskich wymienia przyczyny migracji zagranicznych Polaków wymienia nazwy krajów, do których migrują Polacy i wskazuje je na mapie ogólnogeograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce opisuje główne kierunki migracji Polaków po II wojnie światowej odczytuje z danych statystycznych wielkość migracji z Polski i do Polski opisuje dawne i współczesne kierunki migracji wewnętrznych w Polsce wyjaśnia przyczyny wzrostu przyrostu rzeczywistego w Polsce w ostatnich latach 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje skutki migracji z Polski i do Polski opisuje wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby ludności Polski omawia przyczyny ujemnego salda migracji ze wsi do miast w Polsce omawia przyczyny ujemnego salda migracji zewnętrznych w Polsce wyjaśnia przyczyny głównych kierunków współczesnych migracji zewnętrznych Polaków 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza saldo migracji w Polsce opisuje skutki migracji zewnętrznych z punktu widzenia interesów Polski ocenia wpływ ruchów migracyjnych na zmiany liczby i rozmieszczenie ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza przyrost rzeczywisty ludności Polski
15.	Struktura narodowościowa i wyznaniowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „naród”, „państwo wielonarodowościowe”, „państwo jednolite narodowościowo”, „mniejszość narodowa”, „mniejszość etniczna”, „społeczność etniczna” wymienia nazwy mniejszości narodowych zamieszkujących Polskę wymienia nazwy mniejszości etnicznych i opisuje ich rozmieszczenie na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego Polska jest krajem niemal jednolitym narodowościowo wymienia nazwy regionów zamieszkiwanych przez mniejszości narodowe i wskazuje je na mapie Polski opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę wyznaniową ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyszukuje informacje o dorobku kulturowym wybranych mniejszości etnicznych 	<ul style="list-style-type: none"> wyказuje zróżnicowanie struktury narodowościowej Polski przed II wojną światową i obecnie analizuje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia mniejszości narodowych w Polsce opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne wybranych regionów Polski charakteryzuje dorobek kulturowy, gospodarczy i naukowy wybranych grup etnicznych 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia konteksty wielokulturowości w Polsce
16.	Struktura zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy województw o najwyższym zatrudnieniu w usługach oraz wskazuje je na mapie Polski wymienia przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce wyjaśnia przyczyny emigracji 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie danych statystycznych zmiany w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce omawia strukturę zatrudnienia w wybranych województwach opisuje główne, aktualne 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności wyказuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie wyjaśnia przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce oraz migracji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia w latach 1930–2008 w Polsce porównuje strukturę zatrudnienia w swoim województwie oraz innych województwach i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza stopę bezrobocia w Polsce prognozuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce

			<p>zarobkowej Polaków</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i w zamieszkiwanym regionie 	<p>problemy rynku pracy w Polsce i w zamieszkiwanym regionie</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje zróżnicowanie stopy bezrobocia w wybranych województwach i porównuje je ze swoim województwem 	<p>zarobkowej wybranych grup zawodowych</p> <ul style="list-style-type: none"> analizuje stopę bezrobocia w wybranych województwach oraz swoim regionie i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> omawia przyczyny zróżnicowania struktury zatrudnienia w wybranych województwach Polski ocenia stopę bezrobocia w swoim województwie 	
	17.	Urbanizacja w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy miast polskich wymienia czynniki, które miały wpływ na intensywność urbanizacji w Polsce odczytuje z danych statystycznych wskaźniki urbanizacji dla wybranych województw wymienia nazwy obszarów najbardziej zurbanizowanych w Polsce i wskazuje te obszary na mapie Polski opisuje miasta Polski według grup wielkościowych rozdziela typy aglomeracji w Polsce wymienia nazwy aglomeracji miejskich i wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje procesy urbanizacyjne w Polsce na podstawie danych statystycznych omawia na podstawie danych statystycznych wskaźnik urbanizacji w Polsce w latach 1950–2008 wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce opisuje funkcje miast Polski na wybranych przykładach porównuje rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce oraz zamieszkiwanym regionie wyjaśnia różnicę między miastem a wsią 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje wskaźnik urbanizacji zamieszkiwanego województwa ze wskaźnikiem urbanizacji w wybranym województwie i formułuje wnioski opisuje przyczyny zróżnicowania urbanizacji w wybranych regionach Polski wykazuje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną omawia problemy mieszkańców dużych miast 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia wpływ migracji ludności ze wsi do miast na proces urbanizacji porównuje wskaźnik urbanizacji w Polsce oraz innych krajach i wymienia przyczyny jego zróżnicowania analizuje i ocenia na podstawie mapy ogólnogeograficznej rozmieszczenie dużych miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza wskaźnik urbanizacji wybranych obszarów Polski i interpretuje go
Rolnictwo w Polsce	18.	Czynniki rozwoju rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „struktura użytkowania ziemi”, „użytki rolne”, „grunty orne” wymienia nazwy obszarów o najkorzystniejszych warunkach przyrodniczych rozwoju rolnictwa i wskazuje te obszary na mapie Polski wymienia czynniki ograniczające rozwój rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie map tematycznych warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce przedstawia warunki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa wyróżnia na podstawie danych statystycznych główne cechy struktury użytkowania ziemi oraz wielkości i własności gospodarstw rolnych w Polsce opisuje na podstawie danych statystycznych poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w Polsce wyjaśnia wpływ polityki rolnej państwa na poziom rolnictwa w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania wielkości gospodarstw rolnych przedstawia skutki rozdrobnienia gospodarstw rolnych w Polsce ukazuje zmiany w polskim rolnictwie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce ocenia warunki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce ocenia strukturę użytkowania ziemi w Polsce i porównuje ją ze strukturą w innych krajach Europy 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje warunki rozwoju rolnictwa w Polsce z warunkami w województwie, w którym mieszka, i formułuje wnioski
	19.	Produkcja roślinna	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „struktura upraw”, „plony”, „zbiory” 	<ul style="list-style-type: none"> omawia strukturę powierzchni 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia główne cechy struktury 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między żyznością gleb a rodzajem upraw 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje plony i zbiory wybranych roślin w Polsce

			<p>„areal”</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy głównych roślin uprawnych w Polsce wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie upraw w Polsce 	<p>zasiewów w Polsce na podstawie danych statystycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wyróżnia główne cechy struktury zasiewów w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie wybranych roślin uprawnych w Polsce wymienia nazwy obszarów upraw wybranych roślin i wskazuje je na mapie tematycznej Polski 	<p>użytkowania ziemi w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie produkcji roślinnej w wyżywieniu ludności kraju wyjaśnia przyczyny różnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia zróżnicowanie natężenia upraw roślin w wybranych rejonach 	<p>i innych krajach na podstawie danych statystycznych oraz formułuje wnioski</p>
	20.	Hodowla zwierząt w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „hodowla zwierząt”, „pogłowie”, „obsada” wymienia cele hodowli zwierząt w Polsce opisuje główne kierunki produkcji zwierzęcej w Polsce omawia cele hodowli zwierząt w Polsce wskazuje przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia główne cechy struktury hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów i danych liczbowych opisuje pogłowie bydła i trzody chlewnej w Polsce w wybranych latach omawia znaczenie hodowli drobiu, koni i owiec w Polsce wymienia nazwy obszarów hodowli wybranych zwierząt w Polsce i wskazuje te obszary na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie produkcji zwierzęcej w wyżywieniu ludności kraju wymienia przyczyny różnicowania w rozmieszczeniu hodowli bydła i trzody chlewnej w Polsce wyjaśnia przyczyny spadku pogłowia zwierząt hodowlanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia strukturę hodowli zwierząt gospodarskich w Polsce ocenia towarowość polskiego rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę rozwoju gospodarstw ekologicznych w Polsce
Przemysł	21.	Zmiany w polskim przemyśle	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia funkcje przemysłu dokonuje podziału przemysłu na sekcje i działy wymienia czynniki lokalizacji zakładów przemysłowych w Polsce opisuje na wybranych przykładach czynniki lokalizacji przemysłu opisuje znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia gospodarcze korzyści i społeczne skutki restrukturyzacji przemysłu przedstawia przemiany w strukturze produkcji w Polsce wymienia najlepiej rozwijające się obecnie działy produkcji przemysłowej w Polsce i zamieszkiwanym regionie wymienia nazwy okręgów przemysłowych i wskazuje te okręgi na mapie Polski wyjaśnia przyczyny największej koncentracji przemysłu na południu Polski 	<ul style="list-style-type: none"> omawia cele tworzenia specjalnych stref ekonomicznych wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania lokalizacji okręgów przemysłowych w Polsce omawia korzyści i negatywne skutki koncentracji przemysłu wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i w zamieszkiwanym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny i skutki prywatyzacji oraz restrukturyzacji przemysłu w Polsce wyjaśnia związki między lokalizacją przemysłu a warunkami naturalnymi, rynkiem zbytu, szlakami komunikacyjnymi i potencjałem ludzkim ocenia społeczne i gospodarcze korzyści utworzenia specjalnych stref ekonomicznych uzasadnia potrzebę rozwijania nowoczesnych działów produkcji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia potrzebę restrukturyzacji przemysłu w wybranych okręgach przemysłowych ocenia gospodarcze korzyści i społeczne skutki restrukturyzacji i prywatyzacji przemysłu

	22.	Górnictwo	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „górnictwo”, „okręg przemysłowy”, „infrastruktura przemysłowa” • klasyfikuje surowce mineralne • kreśli diagramy ilustrujące wielkość wydobycia wybranych surowców mineralnych • wymienia przyczyny spadku wydobycia węgla kamiennego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy obszarów wydobywania wybranych surowców mineralnych i wskazuje te obszary na mapie Polski • odczytuje z danych statystycznych wielkość wydobycia wybranych surowców w Polsce • wyjaśnia znaczenie gospodarcze wybranych surowców mineralnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych • analizuje strukturę wydobycia wybranych surowców mineralnych • analizuje diagramy ilustrujące wielkość wydobycia wybranych surowców w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia zasoby surowców mineralnych w Polsce na podstawie danych statystycznych • porównuje wielkość wydobycia poszczególnych surowców mineralnych w Polsce z wielkością wydobycia w innych krajach • wykazuje potrzebę racjonalnego wykorzystania surowców mineralnych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależności między lokalizacją kopalni a rozmieszczeniem zakładów przetwarzających wydobywane surowce mineralne
	23.	Energetyka	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje elektrownie • wymienia nazwy źródeł energii wykorzystywanych w Polsce • opisuje czynniki lokalizacji wybranych elektrowni w Polsce • wymienia wady i zalety poszczególnych rodzajów elektrowni • wymienia nazwy alternatywnych źródeł energii wykorzystywanych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia na podstawie różnych źródeł informacji strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce • odczytuje z danych statystycznych i diagramów wielkość produkcji energii elektrycznej • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni • wymienia nazwy wybranych elektrowni ciepłych i wodnych oraz wskazuje te elektrownie na gospodarczej mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny i skutki dominacji energetyki cieplnej w Polsce • opisuje wykorzystanie wód płynących do produkcji energii elektrycznej w Polsce • wykazuje korzyści z wykorzystywania niekonwencjonalnych źródeł energii w Polsce • przedstawia i ocenia wpływ przemysłu energetycznego na stan środowiska przyrodniczego Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni w Polsce i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje korzyści z wykorzystywania alternatywnych źródeł energii
Usługi	24.	Usługi i transport lądowy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „usługi”, „komunikacja”, „transport”, „obwodnica” • klasyfikuje usługi • wymienia nazwy usług rozwijających się w zamieszkiwanym regionie • wymienia przykłady działań usług rozwijających się i zanikających • rozróżnia rodzaje transportu • wskazuje na mapie Polski główne szlaki transportu lądowego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje znaczenie usług we współczesnej gospodarce Polski i swojego regionu • opisuje znaczenie poszczególnych działań transportu lądowego w gospodarce kraju i swojego regionu • uzasadnia konieczność modernizacji transportu lądowego w Polsce • opisuje przestrzenne zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej i dróg kołowych w Polsce • wymienia przyczyny wzrostu znaczenia transportu samochodowego i przesyłowego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zmiany na rynku usług w Polsce • wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i zamieszkiwanym regionie • wyjaśnia zróżnicowanie gęstości oraz jakości sieci transportu samochodowego i kolejowego w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych • wyjaśnia potrzebę budowy nowoczesnych autostrad 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie usług w tworzeniu PKB • analizuje przewóz ładunków i pasażerów w Polsce według rodzajów transportu • opisuje bariery rozwoju transportu samochodowego i kolejowego w Polsce • wykazuje wpływ gęstości oraz jakości sieci dróg kołowych i kolejowych na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między rozwojem gospodarczym a usługami

25.	Transport wodny i lotniczy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „nośność”, „ładunki masowe” • wymienia nazwy morskich handlowych i pasażerskich portów w Polsce i wskazuje te porty na mapie Polski • wymienia nazwy głównych szlaków transportu śródlądowego i wskazuje je na mapie Polski • wymienia nazwy polskich miast mających swoje lotniska i wskazuje te miasta na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego w gospodarce kraju • wymienia cechy transportu wodnego i lotniczego • przedstawia wielkość polskiej floty transportowej na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia przyczyny szybkiego rozwoju transportu lotniczego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wady i zalety transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego • omawia znaczenie kanałów śródlądowych w Polsce • charakteryzuje handlowe porty morskie w Polsce ze względu na wielkości przeładunków • wykazuje wpływ transportu wodnego i lotniczego na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na przykładach znaczenie transportu morskiego, śródlądowego i lotniczego w Polsce • omawia międzynarodowy ruch pasażerski w polskich portach morskich 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje odległości oraz koszty przewozu towarów i pasażerów różnymi środkami transportu w Polsce
26.	Łączność	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje usług, które obejmuje łączność • wymienia czynniki wpływające na rozwój telefonii komórkowej i internetu w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie łączności w gospodarce Polski i swojego regionu • określa przyczyny dynamicznego rozwoju internetu i telefonii komórkowej w Polsce • porównuje liczbę abonentów telefonicznych w Polsce z liczbą abonentów w innych krajach Europy • porównuje liczbę użytkowników internetu w Polsce z liczbą użytkowników internetu w innych krajach Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje na podstawie danych statystycznych i mapy poziom rozwoju internetu i telefonii komórkowej w Polsce na tle wybranych krajów Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ internetu i telefonii komórkowej na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej • ocenia dostęp do internetu w swoim województwie i wybranych województwach • ocenia przyczyny i skutki rozwoju technologii informacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związki między rozwojem gospodarczym i łącznością
27.	Turystyka	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „turystyka”, „walory turystyczne”, „infrastruktura turystyczna” • klasyfikuje turystykę ze względu na cel wyjazdów • wyjaśnia przyczyny wzrostu ruchu turystycznego po 1989 roku • wymienia przykłady walorów turystycznych Polski • wymienia atrakcje turystyczne wybranego regionu turystycznego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie turystyki w gospodarce Polski i swojego regionu • wyjaśnia przyczyny rozwoju turystyki w Polsce • wymienia cele przyjazdów turystów zagranicznych do Polski • wymienia nazwy regionów oraz ośrodków turystycznych o wysokich walorach turystycznych i wskazuje je na mapie Polski • opisuje polskie obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO i wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje ruch turystyczny w Polsce na podstawie danych statystycznych • porównuje przyjazdy turystów i wpływy z turystyki w Polsce i wybranych krajach Europy • wykazuje na przykładach walory przyrodnicze i kulturowe Polski na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej • przedstawia przyczyny turystyki zagranicznej Polaków 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczenie rozbudowy infrastruktury turystycznej dla rozwoju turystyki w Polsce • ocenia walory turystyczne wybranych regionów Polski • wyjaśnia znaczenie turystyki krajowej jako źródła dochodu regionu i państwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje potrzebę ochrony walorów turystycznych

				<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów najczęściej odwiedzanych przez Polaków i wskazuje te regiony na mapie świata 			
	28.	Handel zagraniczny	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: „handel zagraniczny”, „import”, „eksport”, „saldo bilansu handlu zagranicznego” wymienia przykłady towarów pochodzących z importu, z których korzysta w życiu codziennym 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie handlu zagranicznego dla gospodarki Polski wykazuje korzyści handlu zagranicznego wymienia nazwy państw będących głównymi partnerami handlowymi Polski i wskazuje je na mapie politycznej świata wymienia nazwy towarów eksportowanych z Polski wymienia nazwy towarów importowanych do Polski wyjaśnia przyczyny ujemnego salda bilansu handlu zagranicznego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia na podstawie danych statystycznych bilans handlu zagranicznego Polski opisuje na podstawie danych statystycznych strukturę towarową handlu zagranicznego ocenia znaczenie handlu zagranicznego w życiu codziennym 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje dane liczbowe dotyczące bilansu handlu zagranicznego Polski w ostatnich latach i formułuje wnioski 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje sposoby uzyskania przez Polskę dodatniego bilansu handlowego
Degradacja i ochrona środowiska przyrodniczego	29.	Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów „utylizacja”, „rekultywacja” wymienia nazwy źródeł zanieczyszczenia powietrza w Polsce wymienia sposoby ograniczenia emisji gazów i pyłów do atmosfery w Polsce wymienia źródła wytwarzania odpadów wymienia źródła zanieczyszczenia wód 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny powstawania kwaśnych opadów wyjaśnia znaczenie segregacji śmieci opisuje zagrożenia wynikające ze składowania śmieci opisuje klasy czystości wód w Polsce wyjaśnia uwarunkowania zmniejszenia zanieczyszczenia wód w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje skutki kwaśnych opadów wyjaśnia przyczyny poprawy stanu czystości wód w Polsce w ostatnich latach opisuje różnicowanie regionalne zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce proponuje sposoby zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska odpadami wytwarzanymi przez człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje konkretne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego we własnym regionie
	30.	Ochrona środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> rozdziela formy ochrony przyrody w Polsce rozpoznaje i wymienia nazwy gatunków roślin i zwierząt prawnie chronionych w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy parków narodowych w Polsce i wskazuje je na mapie Polski podjękuje działania na rzecz ochrony przyrody we własnym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zadania form prawnej ochrony przyrody opisuje osobliwości wybranych parków narodowych opisuje cele programu „Człowiek i Biosfera” 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność ochrony gatunkowej roślin i zwierząt uzasadnia konieczność ochrony przyrody i krajobrazu w Polsce wymienia polskie organizacje działające na rzecz ochrony przyrody i opisuje ich zadania 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje konkretne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce i we własnym regionie wyjaśnia znaczenie współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody
Charakterystyka regionów w fizyczno	31.	Pobrzeża	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy i wskazuje główne regiony geograficzne na mapie ogólnogeograficznej Polski wymienia nazwy regionów geograficznych pobrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie pobrzeży opisuje elementy krajobrazu pobrzeży 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych pobrzeży wyjaśnia genezę Mierzei Wiślanej i Żuław Wiślanych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni pobrzeży wykazuje związki między cechami gospodarki pobrzeży a warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego pobrzeży

geografi cznych Polski			<ul style="list-style-type: none"> • i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski • wymienia nazwy najważniejszych miast pobraży i wskazuje je na mapie Polski • wymienia atrakcje turystyczne pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki pobraży oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi • charakteryzuje wybrane miasta pobraży 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje genezę wybrzeża klifowego • opisuje krajobraz Żuław Wiślanych oraz gospodarcze wykorzystanie tego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie pasa pobraży 	
32.	Pojezierza	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy regionów geograficznych pojezierzy i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski • wymienia nazwy elementów krajobrazu pojezierzy • wymienia nazwy największych kompleksów leśnych pojezierzy i wskazuje te kompleksy na mapie • określa walory obszarów leśnych pojezierzy • określa atrakcje turystyczne pasa pojezierzy • wymienia nazwy najważniejszych miast pojezierzy i wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie pojezierzy • omawia cechy krajobrazu młodoglacjalnego • opisuje cechy klimatu pojezierzy na podstawie klimatogramów • opisuje gleby pojezierzy • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących na pojezierzach • charakteryzuje główne miasta pojezierzy • opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki pojezierzy oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze pojezierzy • wyjaśnia mechanizm powstawania cienia opadowego i jego wpływ na klimat pojezierzy • przedstawia wpływ warunków naturalnych na rozwój turystyki w pasie pojezierzy 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki rzeźbotwórcze pojezierzy • wyjaśnia zróżnicowanie krajobrazu w pasie pojezierzy • wykazuje związki między cechami gospodarki pojezierzy a warunkami przyrodniczymi • projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie pojezierzy 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia możliwości rozwoju gospodarczego pojezierzy 	
33.	Niziny Środkowopolskie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy regionów geograficznych Nizin Środkowopolskich i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski • wymienia nazwy elementów krajobrazu nizin • wymienia nazwy największych kompleksów leśnych nizin i wskazuje je na mapie • wymienia walory przyrodnicze parków narodowych położonych na nizinach • wymienia nazwy miast Nizin Środkowopolskich i wskazuje te miasta na mapie Polski • określa atrakcje turystyczne Nizin Środkowopolskich 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Nizin Środkowopolskich • omawia cechy krajobrazu staroglacjalnego • opisuje cechy klimatu nizin na podstawie klimatogramów • charakteryzuje główne miasta Nizin Środkowopolskich • uzasadnia, że Warszawa jest ważnym ośrodkiem gospodarczym • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących na nizinach i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej rejony ich 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Nizin Środkowopolskich • charakteryzuje warunki glebowe na nizinach • wyjaśnia przyczyny letnich wezbrań na Odrze • wyjaśnia uwarunkowania sadownictwa na nizinach • przedstawia rolę Warszawy w rozwoju gospodarczym Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje czynniki rzeźbotwórcze Nizin Środkowopolskich • wykazuje związki między cechami gospodarki Nizin Środkowopolskich a warunkami przyrodniczymi • projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie nizin 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Nizin Środkowopolskich 	

			<p>występowania</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Nizin Środkowopolskich oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 			
34.	Wyżyny	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy regionów geograficznych wyżyn i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski • wymienia nazwy elementów krajobrazu wyżyn • wymienia nazwy form krasowych występujących na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej • wymienia nazwy najważniejszych miast Wyżyn Polskich i wskazuje te miasta na mapie Polski • określa atrakcje turystyczne Wyżyn Polskich 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie wyżyn • opisuje uwarunkowania rozwoju przemysłu na Wyżynie Śląskiej • opisuje atrakcje przyrodnicze i kulturowe Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej • charakteryzuje warunki klimatyczno-glebowe Wyżyny Sandomierskiej • opisuje atrakcje turystyczne Wyżyny Kieleckiej • przedstawia cechy krajobrazu Wyżyny Lubelskiej i Rostocza • charakteryzuje wybrane miasta wyżyn • opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki pasa wyżyn oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze wyżyn • opisuje wpływ działalności gospodarczej człowieka na krajobraz Wyżyny Śląskiej • omawia związki między wydobyciem surowców mineralnych a lokalizacją przemysłu w Górnym Śląskim Okręgu Przemysłowym • przedstawia genezę rzeźby powierzchni Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej • opisuje genezę rzeźby powierzchni Wyżyny Małopolskiej • wyjaśnia genezę wąwozów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni wyżyn • wyjaśnia zróżnicowanie krajobrazu Wyżyn Polskich na podstawie map tematycznych • wykazuje związki między cechami gospodarki Wyżyn Polskich a warunkami przyrodniczymi • wykazuje negatywny wpływ koncentracji ludności i przemysłu na środowisko przyrodnicze Wyżyny Śląskiej • wykazuje zróżnicowanie rzeźby powierzchni Wyżyny Małopolskiej • projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie wyżyn 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Wyżyn Polskich • proponuje sposoby zagospodarowania terenów zdegradowanych na skutek działalności gospodarczej człowieka
35.	Kotliny Podkarpackie	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy regionów geograficznych kotlin i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski • wymienia nazwy elementów krajobrazu Kotlin Podkarpackich • wymienia nazwy głównych form terenu Kotliny Podkarpackich • wymienia nazwy kompleksów leśnych Kotlin Podkarpackich i wskazuje te kompleksy na mapie Polski • omawia atrakcje turystyczne Kotlin Podkarpackich 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Kotlin Podkarpackich • charakteryzuje klimat Kotlin Podkarpackich • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Kotlinach Podkarpackich i wskazuje rejon ich wydobycia na mapie ogólnogeograficznej Polski • opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia genezę Kotlin Podkarpackich • wyjaśnia rolę rzek w kształtowaniu krajobrazu Kotlin Podkarpackich • charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze kotlin • charakteryzuje gleby Kotlin Podkarpackich • wyjaśnia znaczenie szlaków handlowych w Kotlinach Podkarpackich 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni kotlin • opisuje uwarunkowania powstania złóż surowców mineralnych Kotlin Podkarpackich • wykazuje związki między cechami gospodarki Kotlin Podkarpackich a warunkami przyrodniczymi • projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Kotlin Podkarpackich

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy najważniejszych miast Kotlin Podkarpackich i wskazuje te miasta na mapie Polski 	<p>cechy gospodarki kotlin oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi</p> <ul style="list-style-type: none"> przedstawia funkcje Krakowa jako centrum kulturowego Polski 		<p>tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Kotlin Podkarpackich</p>	
36.	Karpaty	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych Karpat i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu Karpat wymienia atrakcje turystyczne Karpat wymienia nazwy najważniejszych miast Karpat oraz wskazuje te miasta na mapie ogólnogeograficznej uzasadnia atrakcyjność turystyczną Tatr wymienia nazwy ośrodków turystycznych Karpat i wskazuje te ośrodki na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie Karpat wyróżnia Karpaty Zewnętrzne i Karpaty Wewnętrzne i wskazuje je na mapie Polski opisuje położenie Tatr na podstawie ogólnogeograficznej mapy Polski omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu górskiego przedstawia walory turystyczne Tatr opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Karpat oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi przedstawia funkcje i znaczenie Zakopanego w rozwoju regionu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Karpat opisuje klimat i wody Karpat Wewnętrznych ukazuje zróżnicowanie krajobrazu Karpat Zewnętrznych i Wewnętrznych opisuje na podstawie ilustracji cechy rzeźby wysokogórskiej Tatr charakteryzuje poszczególne piętra klimatyczno-roślinne Tatr wykazuje konieczność tworzenia parków narodowych na terenie Karpat 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni Karpat ukazuje zależności między budową geologiczną i cechami rzeźby Tatr wykazuje związki między cechami gospodarki Karpat a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Karpat 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Karpat
37.	Sudety	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy regionów geograficznych Sudetów i wskazuje je na ogólnogeograficznej mapie Polski wymienia nazwy elementów krajobrazu Sudetów wymienia nazwy miast Sudetów i wskazuje je na mapie Polski opisuje atrakcje turystyczne Sudetów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje położenie Sudetów na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski opisuje formy krajobrazu Sudetów opisuje na podstawie map tematycznych cechy krajobrazu Sudetów omawia funkcje i znaczenie Karpacza w regionie wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w Sudetach i wskazuje rejony ich występowania na mapie ogólnogeograficznej opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki Sudetów oraz 	<ul style="list-style-type: none"> omawia proces powstawania Sudetów wyjaśnia genezę rzeźby Sudetów charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko przyrodnicze Sudetów charakteryzuje Karkonosze opisuje zagrożenia środowiska przyrodniczego powstające w wyniku działalności gospodarczej człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ wewnętrznych i zewnętrznych czynników rzeźbotwórczych na rzeźbę powierzchni Sudetów wykazuje związki między cechami gospodarki Sudetów a warunkami przyrodniczymi projektuje i opisuje na podstawie map turystycznych i tematycznych trasę podróży po wybranym fragmencie Sudetów 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia możliwości rozwoju gospodarczego Sudetów

				ich związek z warunkami przyrodniczymi			
	38.	Mój region, moja mała ojczyzna	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwę regionu geograficznego, w którym mieszka i wskazuje go na ogólnogeograficznej mapie Polski przedstawia źródła informacji o swoim regionie omawia tradycje regionu zamieszkania odczytuje dane statystyczne dotyczące zagadnień m.in. społecznych i gospodarczych swojego regionu opisuje atrakcje turystyczne regionu zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej Polski położenie swojego regionu wymienia przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka wymienia główne rodzaje zasobów własnego regionu geograficznego: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych oraz, korzystając z mapy, opisuje ich rozmieszczenie opisuje na podstawie map tematycznych najważniejsze cechy gospodarki własnego regionu geograficznego oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi określa znaczenie gospodarcze zasobów naturalnych własnego regionu wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie działy produkcji przemysłowej wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług we własnym regionie przedstawia w formie prezentacji multimedialnej walory turystyczne własnego regionu geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje na podstawie map tematycznych środowisko geograficzne własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i wskazuje na mapie najważniejsze obszary ich występowania charakteryzuje na podstawie map tematycznych rozmieszczenia ludności w zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego własnego regionu geograficznego 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia warunki i możliwości produkcji rolnej i przemysłowej w regionie zamieszkania analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w zamieszkiwanym regionie wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności we własnym regionie opisuje formy ochrony środowiska przyrodniczego oraz proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie projektuje i opisuje na podstawie różnych źródeł (także własnych obserwacji terenowych) trasę wycieczki po zamieszkiwanym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe tego regionu 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje indywidualne cechy swojego regionu
Polska w świecie	39.	Miejsce Polski w świecie	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy światowych organizacji politycznych i gospodarczych, których członkiem jest Polska wymienia przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia korzyści wynikające z przynależności Polski do międzynarodowych organizacji przedstawia na podstawie danych statystycznych miejsce 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia zadania, które realizuje Polska w ramach międzynarodowych organizacji przedstawia korzyści wynikające ze współpracy międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje potrzebę współpracy Polski z innymi krajami i udziału w różnych organizacjach międzynarodowych ocenia skutki integracji Polski ze 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wybrany euroregion

			międzynarodowej współpracy Polski	Polski w gospodarce światowej • wymienia nazwy euroregionów i wskazuje je na mapie politycznej Europy		strukturami Unii Europejskiej i NATO	
--	--	--	--------------------------------------	--	--	---	--